

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVEND^ΛA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI L^ΛA U THOMA (P1)

LARA 2018

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri il^Λi l^Λi na masiat^Λari a 12.

PFESESANI

1. Bammbiri ili li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Tholokanyondivho (30)
KHETHEKANYO YA B: Manweledzo/Samari (10)
KHETHEKANYO YA C: Zwivhumbeo na milayo ya
kushumisele kwa luambo (40)
2. Fhindulani mbudziso DZOTHE kha hedzi khethekanyo.
3. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
4. Hune khethekanyo INWE na INWE ya fhelela hone ni talele.
5. Nomborani phindulo dzaṅu zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudziso.
6. Ni tshi fhedza u fhindula mbudziso, ni pfuke mutala ni kone u ya kha i tevhelaho.
7. Ni dzhieḽe nzhele zwiḽa zwa u vhala, mupeleṽo, tswayo na khethekanyo ya maipfi.
8. Ni eletshedzwa lwa tshoṽthe uri ni shumise ndangatshifhinga iyi yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: Henefha kha minetse ya 50
KHETHEKANYO YA B: Henefha kha minetse ya 20
KHETHEKANYO YA C: Henefha kha minetse ya 50
9. Nwalani zwi no vhalea, nahone nga vhudele.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO**MBUDZISO 1: PHUROSА**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA A**MUOLI MAKONE**

1	U fhela ha muvhuso wa tshitalula nga 1994 zwo vulela vhabvannda minango ya u da fhanu Afrika Tshipembe. Vhonzhi havho vho diswa nga u tambula mashangoni avho. Vhathu avha vha vho tou tshatshama sa masunzi fhanu shangoni lashu. Muwe wa vhabvannda vhe vha orowa kha lino ndi Armando. Hayani o vha a tshi bva Mozambique.	5
2	Armando sa vhaiwe vhabvannda o da nga u shambila fhanu Afrika Tshipembe. O vha a tshi edela dziphaiphini na thungo ya dzibada nge a vha a si na vhudzulo. Nga itsho tshifhinga o vha a tshi khou lwa na u toda mushumo doroboni ya Johannesburg. Zwo mu kondela u wana mushumo. Nyimele iyi yo mu dina nge a vha o sia vhana na mufumakadzi.	10
3	A zwo ngo dzhia minwedzi mingana a songo humbula u shumisa vhutsila hawe ha u ola. O do wana fhethu ha u shumela hone henefho kha inwe ya dzibada dza vhukati ha dorobo. Nge a vha a si na vhudzulo o vha a tshi tshimbila o hwala bege yawe i re na zwishumiswa zwawe.	15
4	Badani dza dorobo khulwane ya Johannesburg ho dala vharengisi na vharengi vha zwibveledzwa zwo fhambanaho sa miroho, mitshelo, zwiambaro na zwinwe. Kha tafa ya Armando ho vha hu na zwithu zwo fhambanaho na zwa vhaiwe. Ho vha hu na bege, dzipennde, dzipenisela na mabammbiri. Zwithu izwi o vha a tshi zwi shumisa u ola.	20
5	Armando o vha a tshi ola vhathu, zwipuka, mupo na zwinwe zwe vhathu vha vha vha tshi mu humbela uri a vha olele. Tshelede ye a vha a tshi i wana yo thusa uri a wane vhudzulo na u kona u tondela muta wawe. Vhudzulo o vhu wana Park Town ha mukhuwa a no pfi Williams.	
6	U dzula ha Armando ngei ha Vho Williams o tou vha mashudu a phele. Vho mu thusa u vhambadza vhutsila hawe kha vhaiwe vhatshena. Izwi zwo takadza Armando nge a thoma u wana makete wa vhatshena.	25

7	Ngei doroboni he a vha a tshi shuma hone wo vha u tshi wana vhathu vho rwa muduba na mita yavho vha tshi todou oliwa. Vhawe ndi vhe vha vha vha tshi tou da na zwifanyiso zwine vha toda zwi tshi oliwa. Zwo vha zwi sa dzhii tshifhinga u fhedza tshifanyiso tshithihi. Zwifanyiso zwawe zwo vha zwi tshi sumbedza vhukoni ha nthesa nga u naka hazwo.	30
8	Vhaendelamashango na vhone mato avho o kokodzwa nga mushumo uyu. Vhunzhi havho ndi vhe vha renga zwifanyiso zwe a vha o imisa henefho tsini na tafula. Vhawe vhaendelamashango vho vha vha tshi badela nga tshelede ya mashango ane vha bva khao sa dziphaundu na dzidolara. Vhutsila hawe ho mudzhenisela tshelede nga ndila i mangadzaho.	35
9	U vha hawe na masheleni a zwo ngo vhuya zwa disa muhumbulo wa u toda fhethu ho tsireledzeaho ha u shumela hone. Tsho itisaho uri a ise phanda na u shumela henefho ndi tshivhalo tsha vhathu vhane vha da u oliwa na vhukonani ho fhateaho vhukati hawe na vhathu henefho doroboni. E henefho u diphina nga u haseledza na u sea na vhawe vharengisi. O dovha a vhone uri hune a khou shumela hone hu a kona u tana bindu lawe nge ha vha hu tshi dzula ho dala nahone hu tshi swikelelwa nga vhathu vhothe na vha si na mimodoro.	40 45
10	Naho hu na phosho doroboni, musi e vhukati ha mushumo wawe o vha a sa zwi pfi ngauri muhumbulo wothe wo vha u tshi vha u kha u ola. Vhukoni hawe ho ita uri a humbelwe u ola na vhadivhalea sa vhaambi, vhoramabindu na vhorapolotiki. O vha a tshi humbelwa u ola dzimbondo nga dzikhamphani na vhorapolotiki vha tshi khou phadaladza milaedza kha vhathu.	50
11	Vhushai na he ha shavhela hone a ri hudi. Namusi u khou vhalwa kha vhaoli vho pfumaho na u divhea shangoni. Vha muta wawe vha vho dzula fhano Afrika Tshipembe nahone vha tou kapula mapfura nga lebula . U da ha Armando zwo mu vulela dzindila dza vhubindudzi.	55
12	Na namusi vha ya hune a shumela hone, vha do wana muduba wa vhathu vha u olwa wo engedzea.	

[Zwi bva kha vhalingi]

- 1.1 Bulani shango line Armando a bva khalo. (1)
- 1.2 Topolani fhungo li sumbaho uri vhabvannda vho da Afrika Tshipembe nga vhunzhi. (1)
- 1.3 Ndi vhutsilade he Armando a vha e naho? (1)

- 1.4 Ndi zwifhio zwi sumbedzaho uri Armando o vha a si na vhudzulo u swikani hawe kha lino? (2)
- 1.5 Vhambedzani Armando wa musi a sa athu u swika Afrika Tshipembe na wa musi o no vha Afrika Tshipembe. (2)
- 1.6 Tsho vhangaho u da ha vhabvannda Afrika Tshipembe ndi mini? (2)
- 1.7 Sumbedzani muhumbulo muhulwane wa mafhungo e na vhala kha phara ya 7. (2)
- 1.8 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho no livhanya na mafhungo e na vhala. (2)
- 1.9 Ndi zwibveledzwa de zwo no tana vhutsila ha Armando? (2)
- 1.10 Vho Williams vho shela hani mulenzhe kha u alusa bindu la Armando? (2)
- 1.11 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Vhathu vho vha vha tshi rwa muduba ...
- A ofisini.
B mudini wa Williams.
C vhengeleni.
D tafulani la Armando. (1)
- 1.12 Ndi ngani Armando o futelela u shumela badani vhukati ha dorobo? (2)
- 1.13 U vha na mpho zwi a thusa? Tikedzani phindulo yanu nga zwe na vhala mafhungoni aya. (2)
- 1.14 Ni nga eletshedza hani vhaswa u tevhela sia la vhutsila he Armando a vha e naho? Tikedzani phindulo yanu. (2)

Talelani tshifanyiso uri ni do kona u fhindula mbudzo dzo no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B: TSHIFANYISO

[Tshi bva kha inthanethe]

- 1.15 Ndi zwifhio zwine zwa nga itwa u vhulunga madi ro sedza kha tshifanyiso? (2)
- 1.16 Vhana avha vha sumbedza vhe vhana vha tshikolo. Tikedzani fhungo ilo. (2)
- 1.17 U ya nga inwi, ndi zwifhio zwi no sumbedza uri avha vhana vha a thonifhana? Tikedzani phindulo yanu. (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI

MBUDZISO 2

Vha Muhasho wa pfunzo dza fhasi vho fhaṭa laiburari tshikoloni tshaṇu vha fhedza vho dalela tshikolo tsha haṇu u pfumbudza vhagudiswa nga ha maga ane a tevheliwa musi hu tshi shumiswa laiburari.

Vhalani mafhungo (TSHIBVELEDZWA TSHA C) afho fhasi ni kone u riwala mbuno dza SUMBE nga ha maga ane a tevheliwa musi hu tshi shumiswa laiburari.

NDAELA:

1. Nwalani mbuno dza SUMBE dzi kha mafhungo a pfalaho, nga ha maga ane a tevheliwa musi hu tshi shumiswa laiburari.
2. Tshivhalo tsha maipfi TSHI SONGO PADA 70.
3. Nomborani mafhungo anu u bva kha 1 u ya kha 7.
4. Nwalani mbuno NTHIHI kha fhungo liṇwe na liṇwe.
5. Shumisani maipfi ANU.
6. Sumbedzani tshivhalo tsha maipfi e na a shumisa e zwitangeni mafheloni a manweledzo/samari yaṇu.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

MAGA ANE A TEVHELIWA MUSI HU TSHI SHUMISWA LAIBURARI

Laiburari ndi fhethu hune bugu dza dzula hone ndivho i ya uri vhathu vha vhalele hone kana dzi hadzimiwe. Laiburari sa tshiimiswa tshiṇwe na tshiṇwe hu na milayo ine vhathu vha i tevhela musi vha tshi shumisa laiburari.

Tsha u thoma u tshi swika laiburari hu na mushumi ane a thusa vhathu. U swikela khae wa amba zwine wa ṭoda, a konou u thusa.

Laiburari bugu dzi vheiwa hu tshi tevhedzwa thero na mutevhe wa dzinomboro. Arali wa ṭomola bugu, u fanela u i vhuyedzedza he ya bva hone, zwa sa ralo mutevhe wa dzibugu u a khakhisea.

Arali muthu a tshi khou ṭodou vhalela henefha, ha ngo fanela u ita phosho, u tea u vhalela fhasi kana hone u vhalela mbiluni uri a si thithise vhaṇwe vhane vha khou shumisa laiburari.

Musi muthu o farwa nga ndala ha tei u lela laiburari. U lela nṇda u shavha u tswukisa dzibugu. Nṭha ha ṭafula hu tea u vha na zwishumiswa zwine a zwi tshinyadzi dzibugu.

Vhane vha daha fola na lone lo iledzwa laiburari sa izwi li tshi nga vhang mulilo une wa nga fhisa bugu dzothē. Zwiṱwe ndi u itela vhashumisi vha laiburari vhane vha si dahe uri vha si dahiswe vha sa funi.

Bugu dza laiburari a dzi kherulwi masiatari kana u talatadza khadzo ngauri dzi kha di do shumiswa nga vhaṱwe.

Arali hu na zwine wa toda kha bugu u tou fodisa wa badela kha muthu a no khou thusa henefho laiburari. Ha itwa hezwo bugu dzi nga vhulungea.

Laiburari ndi fhethu ho khetheaho. Hu fanelwa u huliswa na u tsireledziwa nga ndila dzothē vhunga hu tshi wanala ndivho.

[Zwi bva kha vhalingi]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

KHETHEKANYO YA C: ZWIVHUMBELO NA MILAYO YA KUSHUMISELE KWA LUAMBO

MBUDZISO 3: KHUNGEDZELO

Talelani khungedzelo uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

VHUAWELO LODGE

Haya ha mimbete ya vhukimvi na vhuphuvhephuvhe.

Vho neta? Vha a toda u awela? Arali phindulo hu EE, Vhuawelo Lodge ndi yone thasululo ya thaidzo yavho. Vha edela vhusiku vhuthihi nga mahala arali vho edela masiku a no fhira mananu. Mitengo yashu yo itelwa vhone fhedzi. Kha vha tavhanye vha vhaledze hu sa athu u dala.

Vha kwama Vele kha 078 787 8900 kana kha www.vhuawelo@gmail.com.

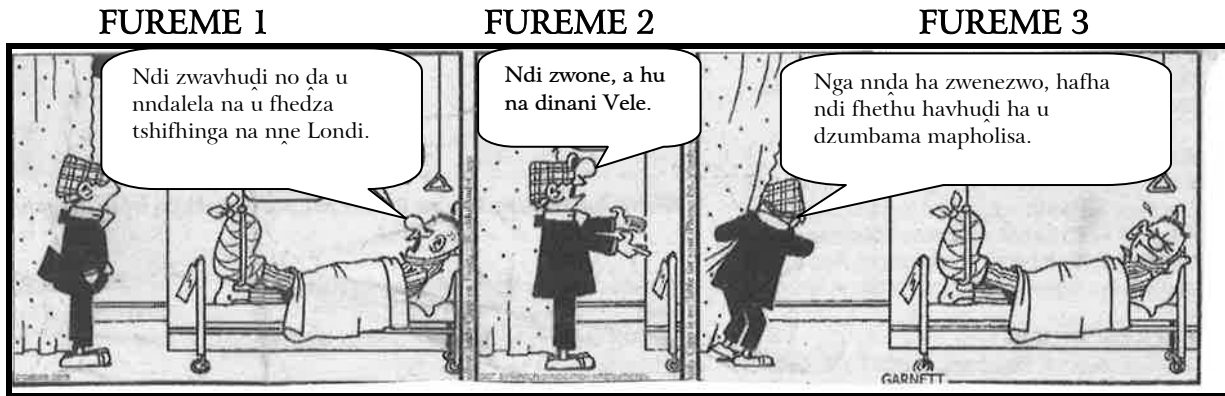
[Tshi bva kha: Inthanethe]

- 3.1 Ndeme ya u shumisa khephusheni kha khungedzelo iyi ndi ifhio? (2)
- 3.2 Bulani zwithu ZWIVHILI zwine ra nga zwi shumisa u kwama avho vhathu. (2)
- 3.3 Khungedzelo iyi yo livhiswa kha tshigwada tshifhio tsha vhathu? (2)
- 3.4 Maipfi: Vhukimvi na vhuphuvhephuvhe a bvisela zwifhio khagala zwi tshi kwama Vhuawelo Lodge? (2)
- 3.5 Inwi ni vhona dzina la lodge iyi li tshi nga tuta dzangalelo la vhathu u dalela iyi lodge? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

MBUDZISO 4: KHATHUNI

Talelani khathuni uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

[Tshi bva kha inthanethe]

- 4.1 Vhathu vha re kha khathuni vha vhonele vhe ngafhi? (1)
- 4.2 Tsho ḁisaho Vele afho hune a vha hone ndi mini? (2)
- 4.3 Vhathu vha re kha khathuni vha a ḁivhana? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 4.4 Nangani phindulo yone kha mutevhe wo ḁekedzwaho. Muthu a re kha fureme 3 o eḁelaho o ...
- A takala.
- B mangala.
- C sinyalala.
- D tshuwa. (1)
- 4.5 Luambo lwa muvhili kha fureme 2 lu bvisela zwifhio khagala? (2)
- 4.6 Nga kuhumbulele kwaḁu, ni vhona Vele o huvhala a tshi khou ita zwivhuya? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)

[10]

MBUDZISO 5: PHUROSА

- 5.1 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA F**VHAHOLEFHALI NA VHONE NDI VHATHU**

- 1 Kha tshaka nanzhi tsha kale na kale vhana vha re na vuholefhali vho vha vha tshi dzhiiwa nga ndila ine ya si vhe yavhudi na luthihi. U vha na niwana a re na vuholefhali zwo vha zwi tshi amba samba kha mudi wonowo lune o vha tshi dzumbamiswa, a sa bviselwe nda vhatuni, Huwe o vha a tshi zwizwiedziwa zwa sa vhuye zwa divhiwa. Vhana avho vho vha vha tshi sandwa sa mbudzi ya gwambe, muthu a di vhudzisa uri vho khakha mini? 5
- 2 Namusi zwo shanduka vhana avha vha vho dzula khagala ngauri na vhone ndi vhatu. Muthu a nga vha na vuholefhali ha mufuda ufho na ufho, u a tangedzwa. Vhana vha re na vuholefhali vha kona u aluwavho ano maduvha sa vhaiwe vhana. A vha tsha twa vho valelwa sa kale. 10
- 3 Tshikolo a tshi tsha vha dada khavho, vhatu vha re na vuholefhali vha di tou dzhena tshikolo u fana na muwe na muwe. Tshiwe tshifhinga u wana vhe vhone vha no konesa u fhira vhaiwe vhana. Zwikoloni ho no vha na tshomedzo dza u niwala dzo itelwaho vhone. Namusi ri tshi khou amba vhaiwe vhatu vha re na vuholefhali vha na dzidigirii khulwane sa MA. Vhaiwe namusi vha khou disa mvelaphanda kha sia la vhubindudzi. 15
- 4 Dziofisini, zwikoloni na kha zwifhato zwinzhi zwa muvhuso, ho no vha na tshomedzo dzo teaho u shumiswa nga tshigwadza itshi tsha vhatu. Kha mitambo ri wana vaholefhali vha tshi dzhenelela vhukuma. Na dzikhaphu vha tshi vhuya nadzo. Ndi ngoho, vuholefhali a si samba, ndi ndila ye Mudzimu a zwi funisa zwone. 20

[Zwi bva kha vhalingi]

- 5.1.1 Topolani dzina mbumbano kha phara ya vharu mutaladzi 20. (1)
- 5.1.2 Kha phara ya vuvhili topolani lifhambanyi la ipfi: Valelwa. (1)
- 5.1.3 Topolani lipharanomi ni dovhe ni lishumise fhungoni li pphalo. (2)
- 5.1.4 Kha fhungo lo talwaho nga fhasi, hu na lipfanisi, li topoleni ni dovhe ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.5 Nangani phindulo yone kha mutevhe wo nekedzwaho. Ipfi: Yavhudi ndi thinwaipfi ya ... (1)
 - A dzina.
 - B lidadzisi.
 - C lisala.
 - D litaluli.

- 5.1.6 Topolani akhironimi kha phara 3. (1)
- 5.1.7 Isani lifurase lo swifhadzwaho kha phara ya vhuvhili kha tshifhinga tsho fhelaho. (2)
- 5.1.8 Kha phara 1 mutaladzi 7 hu na figara ya muambo i topoleni ni dovhe ni bule na dzina layo. (2)
- 5.1.9 Topolani livhudzisi kha phara ya 2 mutaladzi 8 ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.2 Talelani tshifanyiso, ni vhale na mafhungo o disendekaho khatsho, ni kone u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Maduvha ano vhaswa vhanzhi vha ditongisa nga u mala uri vha dzule na vhafunwa vhavho mitani yavho. Duvha la munyanya u wana vhathu vho nakelela vha tshi tou vha maduvha. Vhonzhi ha mbingano dza maduvha ano u wana ho ambarwa zwimbaro zwa mvelele dzo fhambanaho. Vhavenda vha fanelwa u fhira dziñwe tshakha. Ngoho vhaswa vhanzhi vha a tutuwedzea vha vha na ndavhalelo dzavhudi.

[Tshi bva kha: Inthanethe]

- 5.2.1 Topolani limudi la thendelo mafhungoni aya ni dovhe ni li ise kha khanedza. (2)
- 5.2.2 Topolani limetafore afho mafhungoni ni dovhe ni nee na thalutshedzo yalo. (2)
- 5.2.3 Ndi ngafhi he muniwali a sumbedza uri he vhavenda vha dihudza nga mvelele yavho. (2)

[20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 40
MARAGAGUTE: 80